

DE CHRISTOPHER ALEXANDER LEESCLUB: samen het gesprek voeren over een vakgebied in transformatie, met 'THE TIMELESS WAY OF BUILDING' als leidraad.

Verslag 16 januari 2014, eerste bijeenkomst

Inleiding

Dana Ponec opent de eerste bijeenkomst met een korte uitleg waarom we als bureau dit onderwerp hebben opgepakt: 'A pattern language' ligt van oudsher altijd in de buurt op ons bureau, maar 'The Timeless way of building' hadden we nog niet gelezen, het triggerde ons door de titel, gezien de urgente vraag die overal gesteld werd naar 'tijdsbestendigheid'. Dit begrip wordt veelal teruggebracht tot technische oplossingen. We hadden daarbij het gevoel dat de kern niet benoemd werd.

Het boek gaf hier inzicht in en woorden voor, maar raakte nog wat andere snaren:

- het gaf woorden aan de **toegepastheid** van ons vak (zoals wij dat in elk geval ervaren)
- Het omschrijft de rol en de importantie van het **geheel**: de leefomgeving is het meest complexe systeem waarin verschillende belangen samenkomen en elkaar beïnvloeden.
- Werken aan de leefomgeving is altijd iets wat je vanuit meerdere belangen/disciplines/invloeden aanvliegt, je bent een onderdeel van een groter geheel.

Het boek hielp ons beter te verwoorden wat onze rol in dit proces is, onze toegevoegde waarde, ons vakmanschap. We wilden dit spiegelen aan mede 'bouwers': de mensen die met elkaar de gebouwde omgeving maken.

Directe aanleiding was de presentatie van het ultieme flexibele gebouw als uitkomst van een BNA-onderzoekstraject. Onze vraag was: kunnen we tijdsbestendigheid ook vanuit een ander perspectief bekijken? Juist door verschillende spelers aan tafel te hebben, biedt dit ook mogelijkheden om het breder te trekken dan alleen een debat onder vakgenoten. Het is natuurlijk onbegonnen werk om alle spelers die te maken hebben met transformaties in de leefomgeving bij elkaar te hebben, we hebben daarom gefocust op de 'makers/medebouwers', partijen die we tegenkomen bij ons werk aan die leefomgeving.

Waarom hebben we juist deze groep uitgenodigd?

In een interdisciplinaire samenstelling willen we het debat voeren en denkrichtingen verkennen die de architectenbranche kunnen inspireren. We hebben geprobeerd verschillende generaties en verschillende werkvelden bij elkaar te zoeken.

Allereerst natuurlijk **de architecten**, het is tenslotte de BNA die deze leesclub bijeen heeft geroepen.

Andre Jekel, een hernieuwde kennismaking met Christopher Alexander en al langer bezig met dit onderwerp vanuit o.a. zorghuisvesting.

Jan Peter Wingender, architect pur sang (zoals hij zelf aangeeft) met bovendien een stevige poot in onderwijsland (academie).

Astrid Piber, architect uit de net iets jongere generatie, internationaal georiënteerd (qua werk en persoon)

Hedwig Heinsman en Oscar Vos (afwezig), afgevaardigden van de jongste generatie, voor wie de veranderingen in de maatschappij zoals wij die ervaren 'business as usual' zijn. Is Christopher Alexander voor hen een stem uit een ver verleden? Vinden zij zijn boeken achterhaald?

Dan de **strategen**: Zij werken als adviseurs, regisseurs hoewel ze zijn begonnen met dezelfde opleiding op zak:

Anna Vos, duizendpoot en regisseur: stedenbouw, overheid, onderwijs, conceptontwikkeling voor marktpartij en weer aan het studeren.

Joop Slangen, architect, voormalig stadsstedenbouwer, actief bij kwaliteitsbewaking en overheidsbeleid (provincie NH)

De afvaardiging van de **volkshuisvesting** bestaat uit:

Andre Phiferons en Meint Pool (afwezig), bestuurders. Zij hebben sporen verdient in corporatieland op gebied van gebiedsontwikkeling en beleid. Beiden met de leefbaarheid hoog in het vaandel.

Maarten de Laat, beleidsbedenker als praktisch opdrachtgever en programmamaker: Je zou kunnen zeggen, iemand die op dat vlak met z'n voeten in de modder staat.

Urgent en actueel is natuurlijk **de zorg**, vooral in combinatie met de veranderingen die zich hier voordoen (participatiesamenleving, veranderende financieringsmodellen):

Rob van Dam, bestuurder van een zorginstelling: gebruiker/huurder en eigenaar van gebouwen, waarin zorg geleverd wordt en gewoond wordt. En natuurlijk ook bestuurder van de mensen die de zorg leveren.

Danielle Harkes, van het Aedes- Actiz kenniscentrum Wonen-Zorg. Voortdurend bezig de veranderende vraagstelling rondom wonen en zorg onder de aandacht te brengen en er onderzoek naar te doen.

Tot slot de **markt**:

Edwin Oostmeijer (afwezig) en *Ralf Dressel*, projectontwikkeling, bouwen. Beide heren zijn uitgenodigd omdat zij interessante vertegenwoordigers van de markt zijn, maar zouden net zo goed onder de 'strategen' genoemd kunnen worden.

Discussie over het boek 'A Timeless Way of Building'

Allereerst is interessant vast te stellen dat iedereen een ander boek heeft gelezen. Vanuit ieder vakgebied en persoonlijke levensfilosofie wordt het anders geïnterpreteerd, er wordt op intellectueel niveau over nagedacht (wat is de plek van dit boek in de geschiedenis van architectuur en stedenbouw?) en op het niveau van concrete praktische handvaten (wat kun je er uithalen voor je dagelijkse praktijk?). Dit levert een boeiend gesprek op waar zeker niet iedereen het met elkaar eens is.

De titel 'A Timeless Way of Building'

Wat is voor ons in deze tijd de betekenis van The Timeless Way of Building?

- Het boek is duidelijk geschreven als een reactie op de beheersingsdrang van het modernisme, om ruimte te scheppen voor het organische groeimodel. Het lijkt nog steeds relevant in deze tijd: aan de ene kant hebben we een geïndividualiseerde, postmoderne samenleving, aan de andere kant hebben we nog steeds de neiging/behoefte naar een van bovenaf opgelegde werk/denk wijze.
- Timeless, de tijdloosheid. Het gaat in dit boek niet om stijl maar om patronen die kunnen helpen de stedelijke leefomgeving op iedere plek en ieder tijdstip te verbeteren.
- Het gaat niet om het gebouw maar om de kwaliteit van de omgeving waarin het staat.
- Misschien is het gedachtegoed toch ook toepasbaar op gebouwen. Denk aan een adaptief gebouw, dat divers gebruik kan opnemen.
- Als het gebouw/ de omgeving je dierbaar is, neem je op de koop toe dat het gebruik zich aanpast.
- Bouwen voor de tijd van de huur en dan afbreekbaar, is dat niet ook tijdsbestendig?
- Waarom werkt, bekeken vanuit het gebruik en de mensen, het een wel en het ander niet? In hoeverre is dat überhaupt vast te leggen ?

- Jan Peter Wingender maakt de vergelijking met een Duralex-glas. Deze wordt al een eeuw lang onveranderd geproduceerd en gebruikt. Waarom zouden we niet gewoon iets dat goed functioneert kopiëren?
- Anna Vos vraagt zich af wie is de Christopher Alexander van nu is. Wie zijn de denkers en schrijvers die de discussie over architectuur en gebouwde omgeving op gang kunnen brengen? Waarom is er zo weinig debat?

Quality without a name

Volgens Christopher Alexander is de eerste voorwaarde voor deze kwaliteit een 'levende omgeving', dwz een plek die gebeurtenissen faciliteert, ze invloed op elkaar laat krijgen en die mee evolueert.

Welke voorstelling heeft een ieder hiervan, geredeneerd vanuit het eigen vakgebied? **Wat is die kwaliteit zonder naam voor ieder van ons?**

- Vanuit ouderenhuisvesting: Waar zit het 'm in dat het ene gebouw gewild is en het andere niet? Het gaat daarbij duidelijk niet om het praktische, maar veel meer om karakter, uitstraling en sfeer van gebouw en omgeving.
- **Onderbuikgevoel**, intuïtie is zeker een bepalend, maar wat betekent dit? Hoe benoem je dit gevoel? En vooral: Hoe leg je het aan elkaar uit?
- **Herkenbaarheid**, het Duralex glas: iedereen weet wat het is en het is ook nog eens voor allerlei dranken (koud en warm) te gebruiken. De gebruiker bepaalt, er is geen twijfel over dat het functioneert. Net als een goed gebouw, dat is door de gebruikers zelf ingevuld met verschillende dingen. Zijn we teveel bezig met origineel zijn?
- **Vanzelfsprekendheid** komt als een belangrijk punt naar voren, maar wat is dát dan? En hoe bereik je dat? Is vanzelfsprekendheid gemeenschappelijkheid binnen één cultuur? En werkt vanzelfsprekendheid juist niet averechts omdat gewoontes niet meer ter discussie gesteld worden of omdat er vergeten wordt op zoek te gaan naar het 'waarom' van een oplossing? Werken in een andere cultuur maakt je scherper op dat vlak, je vraagt naar de 'bekende weg' terwijl je dat 'thuis' als vanzelfsprekend aanneemt.
- Er is een gemeenschappelijk taal nodig. Is dat de beeldtaal van de architect? Of legt dat juist te veel te vroeg vast? Het ondersteunt wel in het maken van keuzes.
- 'Zonder wrijving geen glans', debat is essentieel, en ga een stap verder dan het voor de hand liggende.
- Samenwerking in een geïntegreerd proces levert veel op. Er is nu veel verkokering, kennis is moeilijk te bundelen.
- Bepaalt het individu de 'Quality without a name'? Met andere woorden, is particulier opdrachtgeverschap een garantie voor kwaliteit of hebben we hiervoor altijd ook het collectief nodig? Het collectief is immers de groep die de 'taal' formuleert, het individu gaat daar (meestal) in mee.
- Het gaat niet om vormgeving, in ieder geval is de kwaliteit zonder naam niet van bovenaf vast te leggen. Het gebouw is een middel, net als de buurt, de wijk. De stad is nooit af, maar heeft een bepaalde basis nodig om te kunnen functioneren. Welk schaalniveau bepaald het functioneren van een plek? In de buurt vindt het stedelijke leven plaats. Is de buurt de kleinst nodige entiteit, die kwaliteit genereert? Als dat zo is een integrale en interdisciplinaire benadering nodig.

Er wordt afgesproken om tijdens de volgende bijeenkomst (6 februari 2014) door te praten over de verschillende schaalniveaus. Het is boeiend om in een tijd, waarin 'van onderop' heilig is verklaard, te bekijken hoe je deze schaal kunt verbinden aan de organisatieschaal van een stad.

Een tweede vraag die onbeantwoord is en voor de volgende keer blijft liggen is de vraag over de gemeenschappelijke taal. Wat moeten de partijen die met elkaar het bouwproces vormen doen, om ruimte (en wensen daar aan) beter aan elkaar uit te kunnen leggen?